Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
DOMNUL PRIIT PIKAMÄE
prezentate la 29 iulie 2019[1]

Cauza C-460/18 P

HK
împotriva

Consiliului și Comisiei Europene

„Recurs – Funcție publică – Pensii – Pensie de urmaș – Articolul 17 din anexa VIII la statut – Condiții de acordare – Noțiunea de «soț supraviețuitor» – Condiție de vechime a căsătoriei – Uniuni consensuale – Uniune de fapt – Egalitate de tratament – Proporționalitate – Articolele 20 și 52 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene”

1. Prin prezentul recurs, recurentul solicită anularea Hotărârii Tribunalului Uniunii Europene din 3 mai 2018, HK/Comisia (T-574/16, nepublicată, denumită în continuare „hotărârea atacată”, EU:T:2018:252), prin care s-a respins acțiunea în anulare, întemeiată pe o excepție de nelegalitate a articolului 17 din anexa VIII la Statutul funcționarilor Uniunii Europene (denumit în continuare „statutul”), a deciziei Comisiei prin care i se refuză, în temeiul acestei dispoziții, dreptul la o pensie de urmaș ca urmare a unei durate a căsătoriei cu funcționara decedată mai mici de un an și a neluării în considerare a perioadei de concubinaj prealabile.

2. Pe lângă problema clasică a motivării hotărârii Tribunalului, prezenta cauză oferă Curții ocazia de a se pronunța, pentru prima dată, cu privire la compatibilitatea articolului 17 din anexa VIII la statut cu principiul general al egalității de tratament, consacrat la articolul 20 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”), având în vedere, pe de o parte, situația cuplurilor de concubini și, pe de altă parte, a cuplurilor căsătorite de mai puțin de un an la data decesului soțului funcționar și a celor care ar atinge durata necesară dacă s-ar lua în considerare perioada anterioară de viață în comun.

3. Având în vedere dimensiunea societală incontestabilă, această problemă prezintă, în mod evident, un interes major pentru toți membrii funcției publice europene.

1 Limba originală: franceza.

I. Cadrul juridic

4. Statutul funcționarilor este anexat la Regulamentul nr. 31 (CEE)/11 (CEEA) privind Statutul funcționarilor și Regimul aplicabil celorlalți agenți ai Comunității Economice Europene și ai Comunității Europene a Energiei Atomice [2]. Acest regulament a fost modificat în mai multe rânduri, în special în 2004, prin Regulamentul (CE, Euratom) nr. 723/2004 al Consiliului din 22 martie 2004 de modificare a Statutului funcționarilor Comunităților Europene, precum și a Regimului aplicabil celorlalți agenți ai acestor Comunități [3].

5. Potrivit articolului 1d din statut, în versiunea aplicabilă litigiului:

„(1) În aplicarea prezentului statut se interzice orice discriminare, precum discriminarea bazată pe sex, rasă, culoare, origine etnică sau socială, caracteristici genetice, limbă, religie sau convingeri, opinii politice sau de orice altă natură, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere, handicap, vârstă sau orientare sexuală.

În sensul prezentului statut, uniunile consensuale sunt tratate în același mod ca și căsătoria, sub rezerva îndeplinirii tuturor condițiilor prevăzute la articolul 1 alineatul (2) litera (c) din anexa VII.

[…]

(5) În cazul în care o persoană vizată de prezentul statut, care se consideră nedreptățită ca urmare a faptului că nu i s-a aplicat principiul egalității de tratament, astfel cum este acesta definit mai sus, prezintă fapte din care se poate presupune existența unei discriminări directe sau indirecte, instituția are responsabilitatea de a dovedi că nu a existat nicio încălcare a principiului egalității de tratament. Prezenta dispoziție nu se aplică în cadrul procedurilor disciplinare.

(6) Respectând principiul nediscriminării și principiul proporționalității, orice limitare a punerii în aplicare a acestor principii trebuie justificată în mod obiectiv și rezonabil și trebuie să răspundă unor obiective legitime de interes general în cadrul politicii privind personalul. Aceste obiective pot justifica, printre altele, stabilirea unei vârste obligatorii de pensionare și a unei vârste minime pentru a beneficia de pensia pentru limită de vârstă.”

6. Articolul 79 primul paragraf din statut prevede:

„În condițiile prevăzute la capitolul 4 din anexa VIII, soțul supraviețuitor al unui funcționar sau al unui fost funcționar are dreptul la o pensie de urmaș egală cu 60 % din pensia pentru limită de vârstă sau din prestația de invaliditate de care beneficia soțul său sau de care ar fi beneficiat dacă ar fi avut dreptul să o solicite la data decesului, fără aplicarea unor condiții privind vechimea în serviciu sau vârsta.”

7. Articolul 1 alineatele (1) și (2) din anexa VII la statut prevede:

„(1) Alocația pentru locuință se stabilește la o valoare de bază de 170,52 [euro], majorată cu 2 % din salariul de bază lunar al funcționarului.

(2) La alocația pentru locuință are dreptul:

(a) funcționarul căsătorit;

2 JO 1962, 45, p. 1385.

3 JO 2004, L 124, p. 1.

(b) funcționarul văduv, divorțat, separat în drept sau necăsătorit care are în întreținere unul sau mai mulți copii în sensul articolului 2 alineatele (2) și (3);

(c) funcționarul înregistrat ca partener stabil în cadrul unei uniuni consensuale, cu următoarele condiții:

(i) cuplul să furnizeze un document oficial recunoscut ca atare de un stat membru sau de orice autoritate competentă a unui stat membru, care să ateste statutul lor de parteneri în cadrul unei uniuni consensuale;

(ii) niciunul dintre parteneri să nu fie căsătorit sau angajat într-o altă uniune consensuală;

(iii) partenerii să nu fie rude între ei în unul din următoarele grade: părinți, părinți și copii, bunici și nepoți, frați și surori, mătuși, unchi, nepoți, nepoate, gineri și nurori;

(iv) cuplul să nu aibă acces la căsătorie civilă într-un stat membru; se consideră că un cuplu are acces la căsătorie civilă în sensul prezentului punct numai în cazul în care membrii cuplului îndeplinesc toate condițiile stabilite de legislația unui stat membru care autorizează căsătoria unui astfel de cuplu;

(d) prin decizie specială și motivată a autorității împuternicite să facă numiri [AIPN], luată pe bază de documente doveditoare, funcționarul care, chiar dacă nu îndeplinește condițiile prevăzute la literele (a), (b) și (c), își asumă efectiv obligațiile de familie."

8. Articolul 17 din anexa VIII la statut prevede, în ceea ce privește pensia de urmaș pentru soțul supraviețuitor, după cum urmează:

„Soțul supraviețuitor al unui funcționar care, la data decesului, se afla într-una din situațiile administrative menționate la articolul 35 din statut, beneficiază, cu condiția să fi fost căsătoriți timp de cel puțin un an și sub rezerva dispozițiilor articolului 1 alineatul (1) […] și ale articolului 22 [din anexa VIII la statut], de o pensie de urmaș egală cu 60 % din pensia pentru limită de vârstă care i-ar fi fost plătită funcționarului în cazul în care acesta ar fi îndeplinit, la data decesului, condițiile necesare solicitării acesteia, fără aplicarea unor condiții privind vechimea în serviciu sau vârsta.

Condiția privind anterioritatea, prevăzută mai sus, nu se aplică în cazul în care din căsătoria respectivă sau dintr-o căsătorie anterioară a funcționarului au rezultat unul sau mai mulți copii, cu condiția ca soțul supraviețuitor să întrețină sau să fi întreținut copiii respectivi sau în cazul în care decesul funcționarului a survenit ca urmare a unei infirmități sau unei boli contractate cu ocazia exercitării atribuțiilor sale ori în urma unui accident."

II. Istoricul litigiului

9. HK, recurentul, și doamna N și-au început viața în comun în anul 1994, la Liège (Belgia).

10. Doamna N era funcționar al Comisiei Europene și a fost repartizată la Centrul Comun de Cercetare (JRC) la Sevilla (Spania) începând cu 16 mai 2005.

11. Suferind de un diabet de tip II, recurentul a fost împiedicat să lucreze sau să urmeze formări, doamna N asigurând, în aceste condiții, nevoile cuplului.

12. Recurentul și doamna N s-au căsătorit la Liège la 9 mai 2014.

13. Doamna N a decedat la 11 aprilie 2015.

14. Recurentul a fost informat verbal de Comisie, la 14 aprilie 2015, că nu avea dreptul la o pensie de urmaș (denumită în continuare „decizia în litigiu”).

15. La 15 iunie 2015, acesta a formulat o reclamație împotriva deciziei în litigiu.

16. Prin decizia din 15 septembrie 2015, Comisia a respins această reclamație pentru motivul unei durate insuficiente a căsătoriei, și anume mai mică de un an, perioada prealabilă de concubinaj neputând fi, în plus, luată în considerare pentru a atinge durata necesară.

III. Procedura în fața Tribunalului și hotărârea atacată

17. Prin cererea introductivă depusă la grefa Tribunalului Funcției Publice a Uniunii Europene la 18 februarie 2016, reclamantul a introdus o acțiune având ca obiect anularea deciziei în litigiu și acordarea de despăgubiri pentru prejudiciul moral suferit.

18. În temeiul articolului 3 din Regulamentul (UE, Euratom) 2016/1192[4], această cauză a fost transferată la Tribunal în stadiul în care era la data de 31 august 2016.

19. În ceea ce privește concluziile prin care se urmărește anularea deciziei în litigiu, reclamantul a invocat o excepție de nelegalitate a articolului 17 din anexa VIII la statut, susținută de două motive întemeiate, în primul rând, pe caracterul „arbitrar și inadecvat” al criteriului de eligibilitate pentru pensia de urmaș și, în al doilea rând, pe o discriminare întemeiată pe încălcarea articolului 21 din cartă și a articolului 2 din Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă[5].

20. Tribunalul a respins acțiunea în totalitate și l-a obligat pe HK să suporte propriile cheltuieli de judecată, precum și pe cele efectuate de Comisie.

IV. Concluziile părților și procedura în fața Curții

21. La 12 iulie 2018, recurentul a formulat recurs împotriva hotărârii Tribunalului și a solicitat Curții:

– declararea recursului ca fiind admisibil și fondat;

– anularea hotărârii atacate;

– soluționarea cauzei, admițând pretențiile formulate în primă instanță, inclusiv obligarea la plata cheltuielilor de judecată a intimatei sau, în caz contrar,

– trimiterea cauzei spre rejudecare Tribunalului pentru a se pronunța, fiind necesar ca cererea privind cheltuielile de judecată din recurs să fie astfel soluționată în conformitate cu articolul 184 din Regulamentul de procedură al Curții.

22. Comisia solicită respingerea recursului și obligarea recurentului la plata cheltuielilor de judecată în totalitate.

4 Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului din 6 iulie 2016 privind transferul către Tribunal al competenței de a se pronunța în primă instanță asupra litigiilor dintre Uniunea Europeană și agenții acesteia (JO 2016, L 200, p. 137).

5 JO 2000, L 303, p. 16, Ediție specială, 05/vol. 6, p. 7.

23. Consiliul Uniunii Europene, intervenient în susținerea Comisiei în primă instanță, a solicitat organizarea unei ședințe în temeiul articolului 76 alineatul (3) din Regulamentul de procedură al Curții, cerere care a fost admisă.

24. Părțile au fost ascultate în ședința în fața Curții care a avut loc la 8 mai 2019.

V. Analiza juridică

25. În cadrul prezentei analize, considerăm că este necesar să abordăm, mai întâi, examinarea criticii recurentului în ceea ce privește respectarea de către Tribunal a obligației sale de motivare, care ne pare fondată și ne determină să propunem Curții anularea, în acest temei, a hotărârii atacate. Având în vedere această abordare și îndeplinirea condițiilor pentru o evocare a cauzei, s-a procedat, în continuare, la aprecierea admisibilității și a temeiniciei acțiunii introduse de recurent la Tribunal și în urma căreia se propune o anulare a deciziei Comisiei privind refuzul de acordare a pensiei de urmaș recurentului.

A. Cu privire la recurs

26. Recurentul invocă două motive în susținerea recursului formulat, întemeiate, primul, pe încălcarea articolului 17 primul paragraf din anexa VIII la statut, precum și pe o motivare atât echivocă, cât și incoerentă și contradictorie a hotărârii atacate și, al doilea, pe încălcarea principiului nediscriminării, precum și pe o motivare insuficientă a hotărârii atacate.

27. Rezultă că, procedând astfel, recurentul coroborează, în cele două motive de anulare, o critică referitoare la obligația de motivare care revine Tribunalului, pe de o parte, și la temeinicia motivării hotărârii atacate, pe de altă parte, chestiuni distincte care necesită o examinare separată.

28. În ceea ce privește obligația de motivare, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, motivarea hotărârii atacate trebuie să evidențieze în mod clar și neechivoc raționamentul Tribunalului, astfel încât să se permită persoanelor interesate să ia cunoștință de motivele deciziei luate, iar Curții să își exercite controlul jurisdicțional [6].

29. Problema dacă motivarea unei hotărâri a Tribunalului este contradictorie sau insuficientă reprezintă o problemă de drept care poate fi invocată, ca atare, în cadrul unui recurs [7]. În plus, încălcarea obligației de a motiva hotărârile Tribunalului constituie un motiv de ordine publică ce trebuie invocat de instanța Uniunii [8].

30. Aprecierea motivării hotărârii atacate implică, în prealabil, evocarea obiectului litigiului în fața Tribunalului, și anume o cerere principală de anulare a deciziei în litigiu, întemeiată pe o excepție de nelegalitate a articolului 17 din anexa VIII la statut, susținută de două motive întemeiate, în primul rând, pe caracterul „arbitrar și inadecvat” al criteriului de eligibilitate pentru pensia de urmaș și, în al doilea rând, pe o discriminare întemeiată pe încălcarea articolului 21 din cartă și a articolului 2 din Directiva 2000/78.

6 A se vedea în special Hotărârea din 11 iunie 2015, EMA/Comisia (C-100/14 P, nepublicată, EU:C:2015:382, punctul 67 și jurisprudența citată), și Hotărârea din 26 mai 2016, Rose Vision/Comisia (C-224/15 P, EU:C:2016:358, punctul 24).

7 A se vedea în special Hotărârea din 8 februarie 2007, Groupe Danone/Comisia (C-3/06 P, EU:C:2007:88, punctul 45), și Hotărârea din 19 decembrie 2012, Planet/Comisia (C-314/11 P, EU:C:2012:823, punctul 63).

8 A se vedea Hotărârea din 11 aprilie 2013, Mindo/Comisia (C-652/11 P, EU:C:2013:229, punctul 30).

31. Aceste două motive distincte în mod formal țin, în realitate, de una și aceeași critică privind încălcarea principiului egalității de tratament [9], consacrat în prezent la articolul 20 din cartă, care impune ca situații comparabile să nu fie tratate în mod diferit și ca situații diferite să nu fie tratate în același mod, cu excepția cazului în care un astfel de tratament este justificat în mod obiectiv [10].

32. O diferențiere a două categorii de persoane care se află în situații comparabile poate fi justificată în mod obiectiv de orice obiectiv legitim, cu condiția ca măsura în discuție să fie adecvată și necesară pentru realizarea acestui obiectiv, ceea ce contestă mai exact recurentul, invocând caracterul „arbitrar și inadecvat" al condiției potrivit căreia soțul supraviețuitor trebuie să fi avut calitatea de soț cel puțin un an, la data decesului funcționarului, pentru a putea beneficia de pensia de urmaș.

33. Or, în hotărârea atacată, Tribunalul s-a limitat la a examina în mod succesiv cele două motive, fără a efectua vreo calificare, ceea ce este, în opinia noastră, la originea unei motivări din care nu rezultă în mod clar raționamentul Tribunalului.

34. În această privință, recurentul susține că motivarea hotărârii atacate este „echivocă, incoerentă și contradictorie". El indică, în special, că Tribunalul interpretează noțiunea de „soț" ca referindu-se exclusiv la statutul marital în cadrul anumitor puncte și punând pe același plan noțiunile de „soț" și de „uniune consensuală" în alte puncte din hotărâre.

35. Trebuie să se arate că, în cadrul aprecierii primului motiv invocat de recurent, Tribunalul a procedat la o interpretare a noțiunii de „soț supraviețuitor", pentru a constata, la punctul 23 din hotărârea atacată, că dispozițiile articolului 17 primul paragraf din anexa VIII la statut sunt clare și exacte și stabilesc în mod clar condițiile care trebuie îndeplinite pentru a beneficia de o pensie de urmaș, și anume „să fi fost căsătoriți timp de cel puțin un an".

36. Tribunalul efectuează astfel o echivalare exclusivă între noțiunea de „soț" și statutul marital reiterat la punctele 25 și 30 [11], referindu-se la sensul obișnuit al acestei noțiuni, și la punctele 27-29, în raport cu universalitatea noțiunii de „căsătorie" ca formă de uniune civilă recunoscută în toate statele membre, care dă naștere unor obligații juridice specifice, spre deosebire de uniunea consensuală sau de concubinaj.

37. Prin urmare, este cel puțin surprinzător să se citească la punctul 32 din hotărârea atacată, care constituie, în plus, un punct conclusiv, că, prin limitarea acordării pensiei respective la persoanele căsătorite civil, „precum și la partenerii înregistrați și care nu au acces la căsătorie", legiuitorul Uniunii nu a acționat în mod arbitrar.

38. Rezultă în mod evident din cuprinsul acestui punct că beneficiul pensiei de urmaș nu este, așadar, rezervat soțului supraviețuitor, înțeles în sens exclusiv marital, contrar celor indicate până atunci, fără a se furniza vreo explicație de către Tribunal care să permită să se înțeleagă această indicație a unei deschideri a dreptului la pensie, în anumite condiții, într-o situație de uniune consensuală.

39. La punctul 28 din hotărârea atacată, Tribunalul a enunțat, în mod cert, dar într-o formulă evazivă, că, „în principiu, căsătoria nu este comparabilă cu concubinajul sau cu alte situații de fapt", utilizarea expresiei „în principiu" lăsând să se înțeleagă că situația ar putea fi diferită numai cu titlu de excepție, fără alte precizări.

9 Motivul întemeiat pe caracterul „arbitrar și inadecvat" este reproducerea parțială a punctului 72 din Hotărârea din 15 aprilie 2010, Gualtieri/Comisia (C-485/08 P, EU:C:2010:188), menționat la punctul 19 din cererea introductivă, privind răspunsul Curții la examinarea unui motiv întemeiat pe nerespectarea principiului egalității de tratament. Această analiză a argumentației recurentului este împărtășită de Consiliu (punctul 6 din memoriul în intervenție) și de Comisie (punctul 2 din observațiile cu privire la memoriul în intervenție al Consiliului).

10 A se vedea în special Hotărârea din 5 iunie 2008, Wood (C-164/07, EU:C:2008:321, punctul 13), și Hotărârea din 19 noiembrie 2009, Sturgeon și alții (C-402/07 și C-432/07, EU:C:2009:716, punctul 48).

11 La punctul 31 din hotărârea atacată, Tribunalul menționează în mod explicit că noțiunea de „soț" vizează „exclusiv" un raport fondat pe căsătoria civilă în sensul tradițional al termenului.

40. În ceea ce privește aprecierea celui de al doilea motiv invocat de recurent, întemeiat pe o încălcare a principiului nediscriminării, Tribunalul reafirmă, la punctele 48, 51 și 53 din hotărârea atacată, legătura exclusivă între soțul supraviețuitor și statutul marital, testul comparabilității fiind efectuat între situația unui funcționar decedat care a trăit în uniune liberă și cea a funcționarului respectiv „care a fost căsătorit”.

41. Cu toate acestea, la punctul 47 din hotărârea atacată, Tribunalul menționează că condiția de acordare a pensiei de urmaș este reprezentată de natura juridică a legăturilor care au unit funcționarul decedat „de soțul sau de partenerul supraviețuitor”, fără alte precizări, în acest caz, cu privire la indicarea parteneriatului și sfera de aplicare exactă a acestei noțiuni, care poate acoperi situația unei uniuni legale cu o uniune consensuală înregistrată oficial, despre care este vorba la punctul 32 din hotărârea atacată, sau a unei uniuni de fapt precum cea a concubinajului trăit de recurent înainte de căsătorie cu funcționara decedată.

42. Comisia susține că punctul 47 trebuie interpretat în raport cu utilizarea conjuncției „sau”, care implică o apreciere distinctă a fiecărei situații menționate, fiind posibil ca doar prima, împreună cu existența unei căsătorii, să fie eligibilă pentru pensia de urmaș.

43. Această interpretare este însă contrazisă de punctul 32 din hotărârea atacată amintită mai sus.

44. În aceste împrejurări, considerăm că motivarea hotărârii atacate nu evidențiază în mod clar și comprehensibil raționamentul Tribunalului cu privire la beneficiarii pensiei de urmaș, situație care, în opinia noastră, are la origine o analiză incompletă a dispozițiilor din statut referitoare la chestiunea acordării pensiei respective.

45. Tribunalul s-a limitat să citeze articolul 17 din anexa VIII la statut, omițând să facă referire la alte dispoziții din statut relevante, și anume articolul 79 din statut, dar și, mai ales, articolul 1d alineatul (1) al doilea paragraf din statut și articolul 1 alineatul (2) din anexa VII la statut.

46. Articolul 1d alineatul (1) al doilea paragraf din statut extinde avantajele și drepturile născute din statut acordate funcționarilor căsătoriți la ansamblul partenerilor din cadrul unei uniuni consensuale, însă, în temeiul trimiterii la articolul 1 alineatul (2) litera (c) din anexa VII la statut, doar la cei a căror uniune este oficial înregistrată și care nu au acces la căsătorie [12].

47. Prin urmare, articolul 1 alineatul (2) litera (c) din anexa VII la statut coroborat cu articolul 17 din anexa VIII la statut extinde dreptul la pensia de urmaș la cuplurile aflate într-un parteneriat înregistrat oficial și care nu au acces la căsătorie în anumite state membre, situația menționată fiind cea a cuplurilor de același sex.

48. Rezultă astfel că noțiunea de „soț supraviețuitor” nu poate fi asimilată exclusiv statutului marital.

49. Această coroborare a dispozițiilor din statut relevante explică eventual modul de redactare a punctului 32 din hotărârea atacată, potrivit căruia acordarea pensiei de urmaș se limitează la persoanele căsătorite civil, „precum și la partenerii înregistrați și care nu au acces la căsătorie”, însă hotărârea nu indică acest lucru.

50. Or, problema domeniului de aplicare al articolului 17 primul paragraf din anexa VIII la statut cu privire la subiectele de drept ale acestuia este strâns legată de cea a caracterului comparabil al situațiilor puse în balanță în scopul verificării compatibilității acestei dispoziții cu principiul general al egalității de tratament.

12 Articolul 1 alineatul (2) litera (c) din anexa VII la statut prevede de asemenea că niciunul dintre parteneri nu trebuie să fie căsătorit sau angajat într-o altă uniune consensuală și că partenerii nu trebuie să fie legați prin anumite legături de rudenie.

51. În speță, Tribunalul verifică dacă situația unui funcționar decedat care a trăit într-o uniune liberă, stabilă și de lungă durată și care a asigurat partenerului său beneficiul veniturilor sale este comparabilă cu cea a unui funcționar decedat care a fost căsătorit, trecând sub tăcere situația partenerilor înregistrați care nu au acces la căsătorie [13], menționată însă la punctul 32 din hotărâre, chiar dacă recurentul a evocat, printre altele, caracterul comparabil al uniunilor legale și al uniunilor de fapt pentru a susține afirmația unei încălcări a principiului egalității de tratament.

52. Această clasificare unică și compararea situațiilor fac de asemenea greu de înțeles raționamentul Tribunalului în ceea ce privește motivul referitor la caracterul „arbitrar și inadecvat” al condiției privind durata minimă de un an de căsătorie, amintindu-se că recurentul era căsătorit cu funcționara decedată și că i s-a refuzat acordarea pensiei de urmaș, ca urmare a unei căsătorii cu o durată mai mică de un an și, în plus, a unui refuz de luare în considerare a perioadei anterioare de concubinaj.

53. Tribunalul se limitează să constate, la punctul 35 din hotărârea atacată, că condiția duratei minime de un an de căsătorie pentru „realizarea obiectivului de combatere a fraudei nu este inadecvată” [14], ceea ce reflectă în mod necesar luarea în considerare a unui obiectiv legitim de diferențiere a unor situații comparabile și punerea în aplicare a unui control de proporționalitate, dar fără să fie posibil să se înțeleagă modul în care Tribunalul a ajuns la această concluzie doar pe baza evaluării comparative efectuate asupra situațiilor, care l-a condus la afirmarea caracterului necomparabil al acestora.

54. Interpretarea punctelor 35 și 36 din hotărârea atacată arată încă o dată raționamentul echivoc al Tribunalului, întrucât acesta constată, la primul punct, caracterul adecvat al condiției privind durata de un an pentru a atinge „obiectivul de combatere a fraudei”, înainte de a concluziona, la cel de al doilea punct, că dublul criteriu al căsătoriei civile cu o durată mai mare de un an nu este „astfel” nici arbitrar, nici inadecvat în raport cu „obiectivul urmărit de pensia de urmaș”.

55. Procedând astfel, Tribunalul face referire la două noțiuni distincte, și anume obiectivul legitim care justifică diferențierea unor situații comparabile și obiectivul pensiei de urmaș în raport cu care trebuie să se verifice dacă situația de fapt și de drept a persoanelor în cauză este comparabilă, fără a explica legătura cauzală dintre cele două puncte, care indică astfel o confuzie între aceste două noțiuni.

56. În cazul în care Curtea ar fi de acord cu prezenta analiză, ar fi necesar să se rețină o încălcare de către Tribunal a obligației de motivare, dat fiind că motivele echivoce din hotărârea atacată nu permit recurentului să înțeleagă raționamentul Tribunalului cu privire la o presupusă încălcare a principiului egalității de tratament care stă la baza excepției de nelegalitate a articolului 17 din anexa VIII la statut, și, prin aceasta, respingerea acțiunii sale, nici Curții să își exercite controlul jurisdicțional cu privire la acest aspect.

57. Pe de altă parte, din motive de exhaustivitate, subliniem că, în memoriul în apărare, Comisia a concluzionat în sensul inadmisibilității concluziilor în anulare invocând lipsa de concordanță între reclamație și cererea introductivă, având în vedere că primul document nu conține afirmarea unei excepții de nelegalitate a articolului 17 din anexa VIII la statut.

58. Or, trebuie să se constate că această argumentație a rămas fără răspuns în hotărârea atacată, care nici nu o menționează.

13 Această observație este independentă de orice identitate posibilă în ceea ce privește rezultatul testului de comparabilitate după includerea acestei a doua categorii de persoane.

14 Pe lângă caracterul intrinsec explicit al motivului referitor la caracterul „arbitrar și inadecvat” al condiției privind durata minimă de un an de căsătorie, recurentul a dezvoltat, contrar celor indicate de Tribunal la punctul 34 din hotărârea atacată, o argumentație critică a obiectivului de diferențiere la punctele 14-16 din observațiile sale cu privire la memoriul în intervenție al Consiliului.

59. Trebuie amintit că, în cadrul recursului, controlul Curții are ca obiect, printre altele, să verifice dacă Tribunalul a răspuns corespunzător cerințelor legale la toate argumentele invocate de recurent [15].

60. Curtea a considerat de asemenea că motivul întemeiat pe faptul că Tribunalul nu a răspuns la argumentele invocate în primă instanță echivala în esență cu invocarea unei încălcări a obligației de motivare care decurge din articolul 36 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, aplicabil Tribunalului în temeiul articolului 53 primul paragraf din același statut, și din articolul 81 din Regulamentul de procedură al Tribunalului [16], amintindu-se că motivul întemeiat pe încălcarea unei asemenea obligații constituie un motiv de ordine publică care trebuie invocat de instanța Uniunii, astfel cum s-a precizat mai sus.

61. Hotărârea atacată cuprinde astfel o nemotivare vădită în ceea ce privește motivul de inadmisibilitate a acțiunii.

62. În consecință, având în vedere aceste două încălcări ale obligației de motivare a Tribunalului și fără a fi nevoie să se examineze motivele pe fond invocate de recurent în susținerea recursului, ar trebui, în opinia noastră, să se anuleze hotărârea atacată.

63. Conform articolului 61 primul paragraf din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, în cazul în care anulează decizia Tribunalului, Curtea poate fie să soluționeze ea însăși în mod definitiv litigiul, atunci când acesta este în stare de judecată, fie să trimită cauza Tribunalului pentru a se pronunța asupra acesteia.

64. În speță, considerăm că Curtea este în situația de a se pronunța cu privire la excepția de nelegalitate a articolului 17 din anexa VIII la statut, invocată de recurent în cursul procedurii în primă instanță, în măsura în care, pe de o parte, expunerea faptelor necesare pentru luarea deciziei este, în opinia noastră, completă, suficientă și nu face obiectul niciunei discuții între părți, și, pe de altă parte, elementele litigiului au fost dezbătute în contradictoriu în fața Tribunalului și a Curții. În plus, interesul recurentului de a obține rapid o decizie definitivă trebuie luat în considerare, amintindu-se că cererea de acordare a pensiei de urmaș datează din luna aprilie 2015.

B. Cu privire la acțiunea în fața Tribunalului

65. Evocarea trebuie să determine Curtea să se pronunțe asupra litigiului astfel cum se prezenta în fața Tribunalului și, prin urmare, nu mai este necesar să se pronunțe asupra motivelor de recurs, nici asupra inadmisibilității primului dintre motivele respective, invocată de Consiliu în ședința de audiere a pledoariilor.

66. În primă instanță, recurentul a solicitat anularea deciziei în litigiu și, „în măsura în care este necesar”, anularea deciziei de respingere a reclamației. În această privință, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, concluziile în anulare îndreptate în mod formal împotriva deciziei de respingere a unei reclamații au drept efect, în cazul în care această decizie este lipsită de conținut autonom, sesizarea Tribunalului cu privire la actul împotriva căruia a fost formulată reclamația [17]. Întrucât decizia de respingere a reclamației este, în speță, lipsită de conținut autonom, acțiunea trebuie considerată ca fiind îndreptată împotriva deciziei în litigiu.

15 A se vedea în acest sens Hotărârea din 17 decembrie 1998, Baustahlgewebe/Comisia (C-185/95 P, EU:C:1998:608, punctul 128), Hotărârea din 29 aprilie 2004, British Sugar/Comisia (C-359/01 P, EU:C:2004:255, punctul 47), și Hotărârea din 28 iunie 2005, Dansk Rørindustri și alții/Comisia (C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P-C-208/02 P și C-213/02 P, EU:C:2005:408, punctul 244).

16 A se vedea Hotărârea din 20 mai 2010, Gogos/Comisia (C-583/08 P, EU:C:2010:287, punctul 29), și Ordonanța din 31 martie 2011, EMC Development/Comisia (C-367/10 P, nepublicată, EU:C:2011:203, punctul 46).

17 A se vedea Hotărârea din 17 ianuarie 1989, Vainker/Parlamentul (293/87, EU:C:1989:8, punctul 8).

1. Cu privire la admisibilitate

67. În memoriul în apărare, Comisia a concluzionat în sensul inadmisibilității concluziilor în anulare invocând lipsa de concordanță între reclamație și cererea introductivă, având în vedere că primul document nu conține mențiunea unei excepții de nelegalitate a articolului 17 din anexa VIII la statut.

68. În această privință, trebuie amintit că regula concordanței dintre reclamație, în sensul articolului 91 alineatul (2) din statut, și cererea introductivă subsecventă impune, sub sancțiunea inadmisibilității, ca un motiv invocat în fața instanței Uniunii să fi fost invocat deja în cadrul procedurii precontencioase, pentru ca AIPN să fie în măsură să soluționeze criticile pe care persoana interesată le formulează împotriva deciziei contestate [18].

69. Rezultă că, în acțiunile funcționarilor, concluziile prezentate în fața instanței Uniunii nu pot conține decât capete de cerere care se întemeiază pe aceeași cauză precum cea pe care se întemeiază capetele de cerere invocate în reclamație, precizându-se că aceste capete de cerere pot fi dezvoltate în fața instanței Uniunii prin prezentarea unor motive și a unor argumente care nu figurează în mod necesar în reclamație, însă care au un raport strâns cu aceasta [19].

70. S-a precizat, pe de o parte, că, întrucât procedura precontencioasă are un caracter informal, iar părțile interesate acționează în general în această etapă fără asistența unui avocat, administrația nu trebuie să interpreteze reclamațiile în mod restrictiv, ci, dimpotrivă, trebuie să le examineze într-un spirit de deschidere și, pe de altă parte, că articolul 91 din statut nu are ca obiect să condiționeze, în mod riguros și definitiv, eventuala etapă contencioasă, din moment ce acțiunea în contencios nu modifică nici cauza, nici obiectul reclamației [20].

71. În speță, este cert că reclamația a fost elaborată doar de recurent fără să se menționeze o excepție de nelegalitate a articolului 17 din anexa VIII la statut, observându-se că elaborarea sa este rezultatul unei simple comunicări orale a refuzului de acordare a pensiei de urmaș pentru o durată insuficientă a căsătoriei. În cuprinsul acestei reclamații, recurentul a contestat poziția Comisiei, subliniind viața sa în comun cu funcționara decedată timp de peste douăzeci de ani în cadrul unui concubinaj. În aceste condiții, excepția de nelegalitate a articolului citat anterior pentru motivul unei încălcări a principiului egalității de tratament trebuie considerată ca având o legătură suficient de strânsă cu reclamația.

72. În orice caz, s-a considerat că era admisibilă o excepție de nelegalitate invocată pentru prima dată în etapa acțiunii în justiție, prin derogare de la regula concordanței [21].

2. Cu privire la cererea de anulare a deciziei Comisiei privind refuzul de acordare a pensiei de urmaș

73. Este cert că acțiunea introdusă în fața Tribunalului este întemeiată exclusiv pe o excepție de nelegalitate a articolului 17 din anexa VIII la statut, a cărei admisibilitate nu este contestată, decizia în litigiu întemeindu-se în esență pe această dispoziție.

74. Astfel cum s-a arătat mai sus, articolul 17 din anexa VIII la statut face parte dintre dispozițiile statutare de stabilire a regimului juridic al pensiei de urmaș.

18 A se vedea Hotărârea din 25 octombrie 2013, Comisia/Moschonaki (T-476/11 P, EU:T:2013:557, punctul 71), și Hotărârea din 4 iulie 2014, Kimman/Comisia (T-644/11 P, EU:T:2014:613, punctul 43).

19 A se vedea Hotărârea din 4 iulie 2014, Kimman/Comisia (T-644/11 P, EU:T:2014:613, punctul 45 și jurisprudența citată).

20 A se vedea Hotărârea din 25 octombrie 2013, Comisia/Moschonaki (T-476/11 P, EU:T:2013:557, punctul 76 și jurisprudența citată).

21 Hotărârea din 27 octombrie 2016, BCE/Cerafogli (T-787/14 P, EU:T:2016:633).

75. Articolul 79 din statut prevede pentru soțul supraviețuitor al unui funcționar dreptul la primirea unei asemenea pensii și valoarea acesteia, în condițiile prevăzute la capitolul 4 din anexa VIII la statut, care cuprinde articolul 17, care impune ca soțul supraviețuitor să fi avut calitatea de soț cel puțin un an.

76. Pe de altă parte, articolul 1d alineatul (1) al doilea paragraf din statut prevede că uniunile consensuale sunt tratate în același mod ca și căsătoria, sub rezerva îndeplinirii tuturor condițiilor prevăzute la articolul 1 alineatul (2) din anexa VII la statut, ceea ce acoperă, pentru două dintre ele, un parteneriat oficial înregistrat și lipsa accesului la căsătoria civilă pentru cuplul în cauză.

77. Aplicând aceste dispoziții cu ocazia aprecierii cererii de acordare a unei pensii de urmaș de către recurent, Comisia a considerat că, deși persoana interesată avea într-adevăr statutul de soț supraviețuitor ținând seama de căsătoria sa cu funcționara decedată, condiția legată de durata acesteia nu era îndeplinită. În plus, existența unei vieți în comun de peste 20 de ani în cadrul unui concubinaj nu putea fi luată în considerare, întrucât condiția asimilării unei uniuni consensuale cu căsătoria, prevăzută la articolul 1 alineatul (2) litera (c) punctul (iv) din anexa VII la statut și referitoare la lipsa accesului la căsătoria civilă într-un stat membru, nu este îndeplinită.

78. Trebuie să se sublinieze, în raport cu întinderea controlului exercitat de Curte, că recurentul nu reproșează Comisiei că a săvârșit în speță o eroare de apreciere. Acesta susține numai că decizia individuală negativă a Comisiei este nelegală întrucât este întemeiată pe o normă care este la rândul ei nelegală.

79. Sub pretextul a două motive distincte în mod formal, recurentul concluzionează în esență în sensul nelegalității articolului 17 din anexa VIII la statut, ca urmare a unei încălcări a principiului egalității de tratament sau al nediscriminării, cererea introductivă făcând referire, în această privință, la articolul 21 din cartă și la articolul 2 din Directiva 2000/78.

80. Articolul 21 alineatul (1) din cartă are următorul conținut: „Se interzice discriminarea de orice fel, bazată [printre altele] pe motive precum sexul, rasa, culoarea, originea etnică sau socială, caracteristicile genetice, limba, religia sau convingerile, opiniile politice sau de orice altă natură, apartenența la o minoritate națională, averea, nașterea, un handicap, vârsta sau orientarea sexuală”.

81. Recurentul nu a precizat motivul de discriminare vizat în speță, însă se deduce din înscrisurile sale că acesta din urmă este reprezentat de natura juridică a legăturii dintre membrii unui cuplu, noțiune care nu figurează în lista menționată mai sus, este adevărat neexhaustivă, după cum confirmă utilizarea adverbului „printre altele”.

82. În orice caz, trebuie să se constate că reiese din considerațiile cererii introductive, la fel ca și din observațiile cu privire la memoriul în intervenție al Consiliului că recurentul pune în discuție în mod clar compatibilitatea articolului 17 din anexa VIII la statut cu principiul general al egalității de tratament. Comisia și Consiliul și-au înscris de asemenea apărarea în contextul mai general al egalității de tratament.

83. Respectarea principiului egalității de tratament face parte dintre principiile generale ale dreptului Uniunii al căror caracter fundamental este consacrat la articolul 20 din cartă, căreia articolul 6 alineatul (1) TUE îi recunoaște aceeași valoare juridică cu cea a tratatelor. Astfel cum reiese din articolul 51 alineatul (1) din cartă, dispozițiile sale se adresează în special instituțiilor Uniunii, care sunt, în consecință, obligate să respecte drepturile pe care aceasta le consacră [22].

22 A se vedea Hotărârea din 19 septembrie 2013, Reexaminare Comisia/Strack (C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570, punctul 39). Trebuie să se adauge că referirea făcută de recurent la Directiva 2000/78, care este expresia, în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă, a principiului general al egalității de tratament, este lipsită de pertinență în speță, în ceea ce privește un litigiu referitor la legalitatea unei dispoziții statutare.

84. În speță, recurentul invocă o încălcare a principiului egalității de tratament, consacrat la articolul 20 din cartă, pentru două motive.

a) Cu privire la diferența de tratament al cuplurilor de concubini

85. Trebuie subliniat, cu titlu introductiv, că respectiva comparabilitate a situațiilor trebuie evaluată în funcție de obiectul și de finalitatea actului Uniunii care instituie distincția în cauză [23].

86. Obiectul și obiectivul pensiei de urmaș prevăzute, printre altele, la articolul 17 primul paragraf din anexa VIII la statut este de a acorda, în beneficiul soțului supraviețuitor, un venit substitutiv destinat să compenseze în parte pierderea veniturilor soțului decedat [24].

87. Recurentul susține că se află în situații comparabile un cuplu angajat într-o relație de concubinaj stabilă și de durată, cu asistența financiară din partea unuia dintre concubini față de celălalt, și cel căsătorit sau care a încheiat o uniune consensuală, privarea de pensia de urmaș a partenerului supraviețuitor determinând o încălcare a principiului egalității de tratament.

88. Recurentul subliniază, în această privință, o abordare a obiectivului pensiei de urmaș întemeiată pe o analiză *ex post* a cuplului, iar nu *ex ante*, astfel cum a fost dezvoltată de celelalte părți, care permite să se constate că, la data decesului unuia dintre concubini, partenerul supraviețuitor se găsește într-o situație strict identică cu cea a unui soț supraviețuitor, respectiv aceea a unei persoane care a beneficiat de-a lungul anilor de veniturile concubinului său și care este dintr-odată lipsită de ele.

89. Această interpretare restrictivă a finalității pensiei de urmaș, centrată în mod deliberat pe o abordare exclusiv materială a situației evaluate doar la data decesului funcționarului, nu reflectă *ratio legis* exactă a articolului 17 primul paragraf din anexa VIII la statut.

90. Rezultă, din acest text coroborat cu celelalte dispoziții relevante din statut, că acordarea pensiei de urmaș nu este supusă unor condiții privind resursele și/sau patrimoniul care trebuiau să caracterizeze o incapacitate a soțului supraviețuitor de a răspunde nevoilor sale și care demonstrează astfel dependența financiară anterioară a acestuia în raport cu persoana decedată.

91. Dreptul la pensia respectivă compensează pierderea unei solidarități rezultate din obligații legale care revin membrilor unui cuplu de la încheierea uniunii și care continuă în timp. În această privință, trebuie să se arate că articolul 26 din anexa VIII la statut prevede că, în cazul în care soțul supraviețuitor se recăsătorește, acesta pierde dreptul la pensia de urmaș, ceea ce nu se va întâmpla în cazul în care soțul respectiv are o relație de concubinaj (sau un parteneriat înregistrat), indiferent de durata și de stabilitatea acestuia.

92. Această solidaritate există în mod evident în cadrul căsătoriei, singura formă de relație civilă care este comună tuturor statelor membre ale Uniunii [25] și care prezintă o anumită universalitate în ceea ce privește conținutul său [26], căsătoria având, în principal, drept obiect organizarea obligațiilor personale, materiale și patrimoniale ale soților pe durata uniunii lor. În acest scop, ea conferă soților drepturi și obligații unul față de celălalt, ceea ce se traduce în special prin existența obligației de sprijin material reciproc și/sau de contribuție la cheltuielile căsătoriei, și impune de asemenea o solidaritate financiară față de terți pentru datoriile legate de locuință. Pe de altă parte, căsătoria este supusă unui formalism strict de înregistrare.

23 A se vedea Hotărârea din 1 martie 2011, Association belge des Consommateurs Test-Achats și alții (C-236/09, EU:C:2011:100, punctul 29).

24 A se vedea Hotărârea din 21 octombrie 2009, Ramaekers-Jørgensen/Comisia (F-74/08, EU:F:2009:142, punctul 53), și Hotărârea din 1 iulie 2010, Mandt/Parlamentul (F-45/07, EU:F:2010:72, punctul 88).

25 A se vedea Hotărârea din 6 mai 2014, Forget/Comisia (F-153/12, EU:F:2014:61, punctul 29).

26 A se vedea în acest sens Hotărârea din 5 octombrie 2009, Comisia/Roodhuijzen (T-58/08 P, EU:T:2009:385, punctul 75).

93. Deși recunoașterea uniunii consensuale înregistrate este marcată de o eterogenitate a legislațiilor naționale, se poate afirma că respectivul parteneriat corespunde de asemenea unui regim juridic al vieții de cuplu, supus unui formalism real, care implică drepturi și obligații pentru parteneri, ceea ce îl apropie în mod incontestabil de statutul marital.

94. Pe de altă parte, uniunea de fapt sau uniunea liberă, din care face parte concubinajul [27], este exclusă prin definiție din orice cadru juridic obligatoriu pentru cei care au ales această formă de uniune civilă și nu presupune, așadar, consecințe juridice și patrimoniale în relațiile dintre concubini. Determinarea naturii acestora, care ar putea reflecta, eventual, o solidaritate de fapt între concubini, depinde numai de voința și de alegerile membrilor unei uniuni care nu cunoaște niciun formalism.

95. Recurentul se referă la doctrina și la deciziile instanțelor belgiene care au recunoscut existența unor obligații naturale între concubini care pot deveni obligații civile. Pe lângă faptul că, în cadrul aprecierii caracterului comparabil al situațiilor persoanelor în cauză, instanța Uniunii trebuie să țină seama de concepțiile care prevalează în întreaga Uniune, iar nu într-un singur stat membru [28], exemplul jurisprudențial furnizat de recurent demonstrează într-adevăr că transformarea obligației naturale, care nu obligă decât la nivel de conștiință, în obligație civilă și în drept depinde doar de angajamentul unilateral de voință al unuia dintre concubini.

96. Nu ne pare pertinentă nici menționarea Hotărârii din 1 aprilie 2008, Maruko (C-267/06, EU:C:2008:179), referitoare la interpretarea articolelor 1 și 2 din Directiva 2000/78 în raport cu dreptul german care acordă o pensie de văduv cuplurilor care au încheiat o uniune consensuală înregistrată în cuantum inferior celui al pensiei plătite cuplurilor căsătorite. Comparația privea, pe de o parte, situația a două persoane de același sex care nu au acces la căsătorie și unite în cadrul unei uniuni consensuale înregistrate și, pe de altă parte, aceea a unui cuplu căsătorit, în timp ce, în speță, se compară situația a două persoane aflate într-o uniune liberă și cea a unui cuplu căsătorit sau care nu are acces la căsătorie, dar care a încheiat un parteneriat înregistrat oficial.

97. Trebuie să se sublinieze că, la punctul 75 din Hotărârea din 15 aprilie 2010, Gualtieri/Comisia (C-485/08 P, EU:C:2010:188), Curtea a indicat că, deși, sub anumite aspecte, uniunile de fapt și uniunile legale, precum căsătoria, pot prezenta similitudini, acestea nu pot în mod necesar să conducă la o asimilare între aceste două tipuri de uniune.

98. Pe de altă parte, în Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 3 aprilie 2012, Van der Heidjen împotriva Țărilor de Jos (CE:ECHR:2012:0403JUD004285705, § 69), s-a precizat că „[c]ăsătoria conferă un statut special celor care se angajează în cadrul acesteia. Exercitarea dreptului de a se căsători este protejată de articolul 12 din [Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950] și presupune consecințe sociale, personale și juridice [a se vedea *mutatis mutandis* Hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului [din] 29 aprilie 2008, Burden împotriva Regatului Unit (CE:ECHR:2008:0429JUD001337805, § 63), și [din] 2 noiembrie 2010, Șerife Yiğit împotriva Turciei (CE:ECHR:2010:1102JUD000397605, § 72)]. În mod similar, consecințele juridice ale parteneriatului înregistrat deosebesc acest tip de relație de celelalte forme de viață în comun. Mai degrabă decât durata sau caracterul de asistență reciprocă al relației, elementul decisiv este existența unui angajament public, care implică un ansamblu de drepturi și obligații de natură contractuală”.

27 Articolul 515-8 din Codul civil francez prevede că concubinajul este o uniune de fapt, caracterizată printr-o viață în comun cu caracter de stabilitate și de continuitate, între două persoane de sex diferit sau de același sex, care trăiesc în cuplu.

28 A se vedea în acest sens Hotărârea din 31 mai 2001, D și Suedia/Consiliul (C-122/99 P și C-125/99 P, EU:C:2001:304, punctul 49).

99. În aceste împrejurări, având în vedere finalitatea pensiei de urmaș, astfel cum a fost amintită și indicată mai sus, considerăm că situațiile puse în balanță de recurent nu sunt comparabile, uniunile de fapt și uniunile legale, fie că este vorba despre căsătorie sau despre o uniune consensuală înregistrată, prezentând o diferență de natură juridică de nedepășit. Prin urmare, o diferență de tratament nu poate conduce la concluzia unei atingeri aduse egalității de tratament.

100. Această concluzie nu pune totuși capăt dezbaterii privind motivul întemeiat pe o excepție de nelegalitate a articolului 17 din anexa VIII la statut în raport cu o încălcare a principiului egalității de tratament.

b) Cu privire la diferența de tratament al cuplurilor a căror căsătorie are o durată mai mică de un an

101. Recurentul a formulat, în cererea sa introductivă, o critică privind condiția de durată a relației personale necesare pentru acordarea pensiei de urmaș, susținând că criteriul căsătoriei sau al uniunii consensuale cu o durată mai mare de un an este „arbitrar și inadecvat”.

102. Această argumentație trebuie reașezată în contextul factual și juridic al litigiului, și anume că recurentul a fost căsătorit timp de peste 11 luni cu funcționara decedată și că decizia Comisiei de respingere a cererii de acordare a pensiei de urmaș era motivată de o durată insuficientă a căsătoriei, respectiv mai mică de un an, și de refuzul de a lua în considerare perioada prealabilă a concubinajului.

103. În speță, situația unui cuplu căsătorit de peste an și cea a unui cuplu căsătorit de mai puțin de un an, fie că aceasta este sau nu precedată de o viață în comun în cadrul unui concubinaj, pot fi considerate comparabile în raport cu obiectivul pensiei de urmaș, amintindu-se că nu este necesar ca situațiile în cauză să fie identice [29].

104. În cele două situații, este vorba despre cupluri care au contractat un angajament public care conferă fiecăruia dintre soți, *chiar la data încheierii căsătoriei*, un ansamblu de drepturi și de obligații specifice unul față de celălalt și față de terți, la originea unei solidarități legale, ceea ce caracterizează o similaritate suficientă între situații în raport cu prestația în cauză.

105. O diferențiere a acestor două categorii de persoane care se află în situații comparabile poate fi justificată în mod obiectiv?

106. Este necesar să se amintească în această privință că articolul 52 alineatul (1) din cartă admite că pot fi impuse restrângeri exercițiului drepturilor și libertăților recunoscute de cartă în măsura în care aceste restrângeri sunt prevăzute de lege, respectă substanța drepturilor și libertăților respective și, prin respectarea principiului proporționalității, sunt necesare și răspund efectiv obiectivelor de interes general recunoscute de Uniune sau necesității protejării drepturilor și libertăților celorlalți.

107. Din articolul menționat rezultă că, pentru a fi considerată conformă cu dreptul Uniunii, o restrângere a exercitării dreptului la egalitate trebuie, în orice caz, să îndeplinească trei condiții [30], și anume că limitarea trebuie să fie prevăzută de lege, să urmărească un obiectiv de interes general și să nu fie excesivă, în sensul că trebuie să fie necesară și proporțională cu scopul urmărit și că „substanța”, respectiv conținutul, a dreptului sau a libertății în cauză nu trebuie să fie afectată.

29 A se vedea în acest sens Hotărârea din 10 mai 2011, Römer (C-147/08, EU:C:2011:286, punctul 42).

30 A se vedea Hotărârea din 9 noiembrie 2010, Volker und Markus Schecke și Eifert (C-92/09 și C-93/09, EU:C:2010:662, punctele 56-72).

1) Temeiul juridic

108. Restrângerea trebuie să fie „prevăzută de lege”. Cu alte cuvinte, măsura în discuție trebuie să aibă un temei juridic [31], ceea ce, în speță, nu ridică nicio dificultate, condiția acordării pensiei de urmaș referitoare la faptul că soțul supraviețuitor era căsătorit cu funcționarul respectiv de un an la data decesului acestuia fiind prevăzută la articolul 17 primul paragraf din anexa VIII la statut. În plus, acest text corespunde cerințelor de accesibilitate, de claritate și de previzibilitate, stabilite de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, pentru a permite persoanelor vizate să își stabilească comportamentul în cunoștință de cauză [32].

2) Obiectiv de interes general

109. Trebuie amintit că, atunci când discuția poartă asupra unui act normativ al Uniunii, revine legiuitorului Uniunii sarcina de a dovedi existența unor criterii obiective formulate ca justificare a diferenței de tratament și de a prezenta Curții elementele necesare verificării de către aceasta a existenței criteriilor respective [33].

110. Trebuie să se constate că statutul, în sine, nu oferă nicio precizare sau mențiune în ceea ce privește obiectivul care stă la baza articolului 17 din anexa VIII la acesta. În general, articolul 1d alineatul (6) din statut prevede că, „[r]espectând principiul nediscriminării și principiul proporționalității, orice limitare a punerii în aplicare a acestor principii trebuie justificată în mod obiectiv și rezonabil și trebuie să răspundă unor obiective legitime de interes general în cadrul politicii privind personalul” [34].

111. Totuși, această împrejurare nu exclude ca un asemenea obiectiv să se poată deduce din contextul general al măsurii respective în scopul exercitării unui control judiciar cu privire la legitimitatea sa, precum și cu privire la caracterul corespunzător și necesar al mijloacelor utilizate pentru realizarea acestui obiectiv [35].

112. În memoriile lor și în ședință, Comisia și Consiliul au indicat, cu privire la acest aspect, necesitatea de a evita frauda, caracterizată prin căsătorii de conveniență, de a menține astfel echilibrul sistemului de pensii, de a evita împovărarea excesivă a administrației în prelucrarea dosarelor contrare principiului bunei administrări, în special în ceea ce privește aprecierea unor elemente de probă factuale, și de a asigura prin aceasta egalitatea de tratament a funcționarilor.

113. Aceste diferite aspirații pot fi considerate obiective de interes general, cu alte cuvinte legitime, recunoscute de Uniune și, prin urmare, trebuie să fie supuse unui control de proporționalitate exercitat de Curte, astfel cum se prevede la articolul 52 din cartă.

31 A se vedea în acest sens Hotărârea din 1 iulie 2010, Knauf Gips/Comisia (C-407/08 P, EU:C:2010:389, punctul 91), și Hotărârea din 17 octombrie 2013, Schwarz (C-291/12, EU:C:2013:670, punctul 35).

32 A se vedea în acest sens Hotărârea din 20 mai 2003, Österreichischer Rundfunk și alții (C-465/00, C-138/01 și C-139/01, EU:C:2003:294, punctul 77), Concluziile avocatului general Cruz Villalón prezentate în cauza Scarlet Extended (C-70/10, EU:C:2011:255, punctele 93-100), și Concluziile avocatului general Mengozzi prezentate în cauza Schwarz (C-291/12, EU:C:2013:401, punctul 43).

33 Hotărârea din 16 decembrie 2008, Arcelor Atlantique și Lorraine și alții (C-127/07, EU:C:2008:728, punctul 47), și Hotărârea din 17 octombrie 2013, Schaible (C-101/12, EU:C:2013:661, punctul 78).

34 Este posibil să se citeze considerentul (31) al Regulamentului nr. 723/2004, potrivit textului, cel puțin evaziv, al căruia, „întrucât condițiile care au dus la adoptarea dispozițiilor în vigoare în materie de pensie de invaliditate și de pensie de urmaș au evoluat, este necesar să se actualizeze și să se simplifice dispozițiile respective”. Făcând trimitere la acest considerent, subliniem că considerentul (7) enunță că „ar trebui să se asigure aplicarea principiului nediscriminării consacrat de Tratatul CE și să se continue astfel dezvoltarea unei politici de personal care să garanteze egalitatea de șanse pentru toți, indiferent de sex, de capacitate fizică, de vârstă, de identitate rasială sau etnică, de orientare sexuală sau de situație matrimonială”, considerații menționate la considerentul (8) potrivit căruia „este important ca funcționarii angajați într-o uniune consensuală recunoscută de către un stat membru ca uniune stabilă și care nu au acces la căsătorie să primească aceleași avantaje precum cuplurile căsătorite”.

35 A se vedea în acest sens, în ceea ce privește principiul nediscriminării pe motive de vârstă, Hotărârea din 16 octombrie 2007, Palacios de la Villa (C-411/05, EU:C:2007:604, punctele 56 și 57), Hotărârea din 12 ianuarie 2010, Petersen (C-341/08, EU:C:2010:4, punctul 49), și Hotărârea din 6 noiembrie 2012, Comisia/Ungaria (C-286/12, EU:C:2012:687, punctul 58).

3) Controlul proporționalității

114. Potrivit unei jurisprudențe constante, principiul proporționalității se numără printre principiile generale de drept al Uniunii. Acesta impune ca măsurile să fie de natură să atingă obiectivele legitime urmărite de reglementarea în cauză și să nu depășească limitele a ceea ce este necesar pentru realizarea acestor obiective [36], având în vedere că, atunci când este posibilă alegerea între mai multe măsuri adecvate, trebuie să se recurgă la cea mai puțin constrângătoare și că sarcinile impuse nu trebuie să fie disproporționate în raport cu scopurile vizate [37].

i) Caracterul adecvat

115. Trebuie să se verifice dacă dispoziția în litigiu este de natură să contribuie la realizarea obiectivelor de interes general identificate anterior.

116. În cadrul acestei aprecieri, Comisia și Consiliul arată că este necesar să se țină seama de faptul că, în materie de adaptare a sistemului de protecție socială a funcționarilor Uniunii, legiuitorul dispune de o putere de apreciere considerabilă [38]. Recunoașterea unei asemenea competențe implică necesitatea de a se verifica dacă mijlocul ales pentru atingerea obiectivului urmărit nu este vădit inadecvat sau nerezonabil [39].

117. Totuși, Curtea a statuat că această marjă de apreciere nu poate avea ca efect golirea de conținut a aplicării principiului nediscriminării [40], ceea ce este valabil în mod necesar pentru principiul egalității de tratament. Aceasta a considerat de asemenea că o legislație nu poate garanta realizarea obiectivului invocat decât în cazul în care răspunde cu adevărat preocupării privind atingerea acestuia în mod coerent și sistematic [41].

118. În această privință, pot fi exprimate îndoieli în prezenta cauză, în situația decesului inopinat, printre altele în urma unui accident, a unuia dintre soții din cadrul unui cuplu căsătorit de 11 luni și 29 de zile și al cărui soț supraviețuitor ar fi privat de pensia de urmaș, în timp ce, la polul opus, ar beneficia de această pensie partenerul care a încheiat o căsătorie cu un funcționar grav bolnav, decedat în cele din urmă după 12 luni de la încheierea uniunii civile.

119. Această apropiere a situațiilor arată gradul de vulnerabilitate a unei dispoziții care se întemeiază exclusiv pe un criteriu *ratione temporis* cu aplicarea unei date limită strânse care funcționează în mod automat și absolut.

36 A se vedea Hotărârea din 18 noiembrie 1987, Maizena și alții (137/85, EU:C:1987:493, punctul 15), Hotărârea din 12 noiembrie 1996, Regatul Unit/Consiliul (C-84/94, EU:C:1996:431, punctul 57), Hotărârea din 10 decembrie 2002, British American Tobacco (Investments) și Imperial Tobacco (C-491/01, EU:C:2002:741, punctul 122), Hotărârea din 8 aprilie 2014, Digital Rights Ireland și alții (C-293/12 și C-594/12, EU:C:2014:238, punctul 46), precum și Hotărârea din 16 iunie 2015, Gauweiler și alții (C-62/14, EU:C:2015:400, punctul 67).

37 A se vedea Hotărârea din 11 iulie 1989, Schräder HS Kraftfutter (265/87, EU:C:1989:303, punctul 21), Hotărârea din 12 iulie 2001, Jippes și alții (C-189/01, EU:C:2001:420, punctul 81), precum și Hotărârea din 9 martie 2010, ERG și alții (C-379/08 și C-380/08, EU:C:2010:127, punctul 86); a se vedea de asemenea în acest sens Hotărârea din 16 iunie 2015, Gauweiler și alții (C-62/14, EU:C:2015:400, punctul 91).

38 A se vedea Hotărârea din 29 noiembrie 2006, Campoli/Comisia (T-135/05, EU:T:2006:366, punctul 72). Pe de altă parte, atunci când a interpretat articolul 6 alineatul (1) din Directiva 2000/78 în cadrul trimiterilor preliminare, Curtea a clarificat că statele membre dispun de o marjă de apreciere considerabilă în alegerea mijloacelor prin care pot realiza obiectivele în materie de politică socială.

39 A se vedea Hotărârea din 26 septembrie 2013, Dansk Jurist- og Økonomforbund (C-546/11, EU:C:2013:603, punctul 58), și Hotărârea din 15 aprilie 2010, Gualtieri/Comisia (C-485/08 P, EU:C:2010:188, punctul 72). Într-un cadru de fapt similar privind o discriminare în legătură cu plata unei prestații sociale, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a arătat, desigur, în Hotărârea din 11 iunie 2002, Willis împotriva Regatului Unit (CE:ECHR:2002:0611JUD003604297), că statele contractante se bucură de o anumită marjă de apreciere pentru a determina dacă și în ce măsură diferențele între situații și alte perspective similare justifică diferențe de tratament, dar a verificat dacă, în cazul prezentat, diferenței de tratament îi lipsea o „justificare obiectivă și rezonabilă”, cu alte cuvinte nu urmărea un „scop legitim” sau nu exista niciun „raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele utilizate și scopul urmărit”.

40 A se vedea Hotărârea din 5 martie 2009, Age Concern England (C-388/07, EU:C:2009:128, punctul 51).

41 A se vedea în plus în ceea ce privește cerința coerenței Hotărârea de principiu din 10 martie 2009, Hartlauer (C-169/07, EU:C:2009:141, punctul 55), și Hotărârea din 23 decembrie 2015, Hiebler (C-293/14, EU:C:2015:843, punctul 65). A se vedea în special în ceea ce privește Directiva 2000/78 Hotărârea din 12 ianuarie 2010, Petersen (C-341/08, EU:C:2010:4, punctul 53), și Hotărârea din 26 septembrie 2013, HK Danmark (C-476/11, EU:C:2013:590, punctul 67).

120. În plus, pot fi de asemenea exprimate îndoieli în temeiul unei analize *in concreto* a unor obiective de diferențiere invocate și în special a primului dintre acestea, referitor la combaterea fraudei, de care celelalte trei sunt strâns legate, chiar decurg din acesta.

121. Astfel, este necesară delimitarea noțiunii de „fraudă” menționate de Comisie și de Consiliu, care utilizează expresiile „pacte asupra unei succesiuni viitoare”, concept care privește *a priori* doar normele devoluțiunii succesorale sau, prin conotație, ale „căsătoriei de conveniență”. Ideea exprimată este de a preveni prin durata căsătoriei riscul ca aceasta din urmă să fie încheiată mai mult în scopul de a beneficia de prestații financiare decât de un „proiect de viață în comun”.

122. Este posibil să se ridice problema situației concrete astfel avute în vedere de Comisie și de Consiliu. Expresia „căsătorie de conveniență” face trimitere la cea de „căsătorie fictivă” utilizată în mod obișnuit pentru a desemna o uniune fictivă, motivată numai de posibilitatea ca un soț să obțină, prin acest mijloc, cetățenia dorită a celuilalt soț. Această asociere punctuală de interese a două persoane, fără o legătură afectivă reală, nu este aplicabilă în cazul care ne preocupă.

123. Singura situație practic posibilă este aceea a unui cuplu, care a încheiat sau nu un pact matrimonial, luând decizia de a încheia o căsătorie în urma deteriorării semnificative a stării de sănătate a partenerului funcționar.

124. Ideea că o astfel de uniune poate fi calificată drept căsătorie de conveniență ne pare în mare măsură contestabilă și într-o anumită măsură deplasată, negând însăși esența căsătoriei. Este vorba, în această ipoteză, despre două persoane deja aflate într-o relație de cuplu care aleg să își consolideze angajamentul prin adoptarea statutului marital și care nu fac astfel decât să răspundă determinării puternice în sensul dispozițiilor statutare care favorizează în mod evident statutul marital. În aceste condiții, bănuirea unei căsătorii care nu ar fi motivată cu adevărat de un „proiect de viață în comun” este lipsită de temei, viața în comun fiind preexistentă uniunii civile.

125. Alegerea statutului marital implică neapărat și în orice caz o dimensiune patrimonială și indică o voință de securitate juridică și de protecție maximă a partenerului în cadrul uniunii și la sfârșitul acesteia. Faptul că alegerea respectivă poate interveni ca urmare a unor informații îngrijorătoare privind starea de sănătate a partenerului nu caracterizează o fraudă, ci confirmă forța unei legături dintre două persoane care urmează să își asume un angajament a cărui dată de expirare nu poate fi cunoscută niciodată în prealabil cu certitudine, indiferent de gravitatea bolii care afectează partenerul devenit soț. Nu există, în opinia noastră, niciun abuz în legătură cu căsătoria, după cum au susținut Comisia și Consiliul.

126. Pe de altă parte, „efectul de întârziere” reprezentat într-o anumită măsură de cerința unei durate a căsătoriei de un an pentru beneficiul pensiei de urmaș este fundamental incompatibil cu natura juridică a căsătoriei, care își produce efectele chiar în momentul asumării angajamentului. Comisia și Consiliul au subliniat cu fermitate că diferența de tratament operată de statut între persoanele căsătorite și concubini se întemeiază pe o „diferență a situației familiale care decurge dintr-o alegere deliberată a persoanelor în cauză”, statutul marital cu obligațiile sale juridice și financiare care revin soților distingându-se în mod necesar de o simplă uniune liberă în raport cu obiectivul pensiei de urmaș.

127. Trebuie să se constate că recurentul și doamna N au ales, la 9 mai 2014, acest statut marital care a generat în mod instantaneu cadrul juridic invocat de instituțiile respective ca element de diferențiere obiectivă. Dacă nu ar exista în astfel de cauze, după cum arată cu acuitate situația recurentului, o realitate umană dureroasă, ar fi tentant să insistăm asupra ironiei unei situații care constă în a vedea Comisia și Consiliul refugiindu-se în spatele noțiunii de „căsătorie de conveniență” pentru a respinge cererea de acordare a pensiei de urmaș, după ce au opus recurentului lipsa unei alegeri a statutului marital în cadrul testului de comparabilitate în raport cu obiectivul pensiei respective.

128. În aceste împrejurări, măsura în cauză este vădit inadecvată pentru atingerea unui obiectiv întemeiat pe combaterea fraudei, aceeași concluzie impunându-se pentru celelalte motive care nu sunt decât consecințele acesteia.

129. Presupunând că motivul de legitimitate întemeiat pe menținerea echilibrului financiar al sistemului de pensii poate face obiectul unei aprecieri distincte, trebuie să se constate că riscul de a se aduce atingere unui astfel de echilibru în lipsa diferenței de tratament contestate nu este nicidecum dovedit, nici chiar explicat de Comisie sau de Consiliu. În plus, din jurisprudența Curții reiese că considerente de ordin bugetar, pur financiare, nu pot reprezenta ca atare un obiectiv legitim susceptibil să justifice o derogare de la principiul general al egalității de tratament și al nediscriminării [42].

ii) Necesitatea

130. În cazul în care Curtea ar considera vădit adecvată condiția unui an de căsătorie, ar trebui să ne întrebăm dacă o dispoziție precum cea în discuție în cauză era necesară pentru atingerea obiectivelor urmărite. O măsură este necesară atunci când obiectivul legitim urmărit nu poate fi atins printr-o măsură la fel de adecvată, dar mai puțin constrângătoare [43]. Este necesar, în speță, să se examineze dacă nu există soluții mai puțin radicale pentru a evita riscuri de fraudă, pentru a menține astfel echilibrul financiar al sistemului de pensii, pentru a evita împovărarea excesivă a administrației în prelucrarea dosarelor contrare principiului bunei administrări și pentru a garanta prin aceasta egalitatea de tratament între funcționari.

131. Precizăm că, în speță, soluția reținută este cel puțin radicală, deoarece orice deces al unui funcționar care a avut loc în termen de 12 luni de la încheierea căsătoriei va fi asimilat unei prezumții irefragabile de fraudă și îl va priva pe soțul supraviețuitor de pensia de urmaș.

132. Cel mai puțin constrângător pentru persoanele vizate ar fi să li se ofere posibilitatea de a dovedi că nu a fost vorba despre o căsătorie de conveniență prin furnizarea unor înscrisuri care să demonstreze realitatea unei vieți comune anterioare a cărei durată le-ar permite să atingă pragul fatidic de 12 luni. Este important să se sublinieze că o asemenea soluție nu ar fi nicidecum contrată abordării reținute în stabilirea caracterului comparabil al situațiilor puse în balanță, uniunile legale, pe de o parte, și uniunile de fapt, pe de altă parte, în măsura în care aceasta nu repune în discuție legătura dintre căsătorie și pensia de urmaș.

133. Această abordare mai puțin constrângătoare nu ar fi totuși inadecvată.

134. În ceea ce privește obiectivul privind evitarea unei sarcini administrative excesive, trebuie să se arate că această afirmație a Comisiei și a Consiliului nu este susținută în niciun fel de cifre relevante. În memoriul său în intervenție, Consiliul evocă o funcție publică europeană care cuprinde peste 58 000 de funcționari și de agenți și peste 20 000 de beneficiari ai sistemului de pensii. Aceste date sunt, în mod evident, insuficiente în raport cu problema ridicată de prezenta cauză, care privește doar căsătoriile cu o durată mai mică de un an, despre care se poate considera în mod rezonabil că ar reprezenta numai un volum redus de dosare care trebuie soluționate, observându-se că procedura care ne preocupă este, după cunoștințele noastre, prima referitoare la această problematică specifică.

42 A se vedea Hotărârea din 19 iunie 2014, Specht și alții (C-501/12-C-506/12, C-540/12 și C-41/12, EU:C:2014:2005, punctul 77), și Hotărârea din 11 noiembrie 2014, Schmitzer (C-530/13, EU:C:2014:2359, punctul 41); a se vedea în același sens, în ceea ce privește egalitatea de tratament între bărbați și femei, Hotărârea din 17 iunie 1998, Hill și Stapleton (C-243/95, EU:C:1998:298, punctul 40), Hotărârea din 6 aprilie 2000, Jørgensen (C-226/98, EU:C:2000:191, punctul 39), Hotărârea din 23 octombrie 2003, Schönheit și Becker (C-4/02 și C-5/02, EU:C:2003:583, punctul 85), și Hotărârea din 21 iulie 2011, Fuchs și Köhler (C-159/10 și C-160/10, EU:C:2011:508, punctul 74).

43 A se vedea în acest sens Hotărârea din 26 septembrie 2013, Dansk Jurist- og Økonomforbund (C-546/11, EU:C:2013:603, punctul 69).

135. În plus, nu se pune problema să se solicite administrației să realizeze vreo anchetă privind situația cuplului în cauză cu aprecierea unor aspecte juridice legate de starea civilă a persoanelor interesate, simpla verificare care trebuie efectuată privind durata unei vieți comune anterioare căsătoriei, demonstrată cu ușurință în cazul unei uniuni consensuale înregistrate și care nu suscită nicio dificultate în ipoteza unui concubinaj precum arată prezenta cauză. Această apreciere de ordin pur material nu este de natură să conducă la o inegalitate de tratament al funcționarilor.

136. Trebuie să se arate și că, deși legiuitorul statutar a procedat în mod evident prin categorizare, acesta nu a exclus aprecierea individuală *in concreto*, astfel cum atestă articolul 1 alineatul (1) litera (d) din anexa VII la statut, care prevede că funcționarul care nu îndeplinește condițiile prevăzute pentru acordarea alocației pentru locuință poate, „prin decizie specială și motivată a [AIPN], luată pe bază de documente doveditoare", să beneficieze de aceasta atunci când își asumă efectiv obligațiile de familie.

137. În sfârșit, în ceea ce privește estimarea menționată anterior a unei cantități mai mult decât rezonabile de dosare privind căsătoriile cu o durată mai mică de un an, soluția mai puțin constrângătoare propusă nu ne pare nicidecum de natură să pună în discuție echilibrul financiar al sistemului de pensii în privința căruia Comisia și Consiliul nu au furnizat nicio informație precisă, în afară de existența unui număr de contribuabili cu mult mai mare decât cel al beneficiarilor.

138. Trebuie amintit că articolul 17 din anexa VIII la statut reglementează acordarea pensiei de urmaș soțului supraviețuitor al unui funcționar decedat aflat în activitate. Nu este nerezonabil să se considere că situațiile vizate sunt, în majoritate, cele, după cum arată exemplul recurentului, în care decesul funcționarului are loc după mulți ani de exercitare a unei activități profesionale și, prin urmare, de plată a contribuțiilor la sistemul de pensii, care nu vor conduce la plata unei pensii pentru limită de vârstă. Acordarea, în această ipoteză, soțului supraviețuitor care a demonstrat existența unei comunități de viață anterioare căsătoriei cu o durată care permite împlinirea celor 12 luni necesare, a unei pensii de urmaș egale cu 60 % din pensia pentru limită de vârstă de care ar fi beneficiat soțul său funcționar nu este, *a priori*, de natură să pună în pericol echilibrul financiar al sistemului de pensii.

139. Din considerațiile care precedă se deduce că durata minimă necesară de 12 luni de căsătorie constituie o măsură care, chiar dacă ține seama de puterea de apreciere considerabilă și de cerințele practice în gestionarea sistemului de pensii, depășește ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivelor de interes general urmărite de legiuitorul statutar.

iii) Atingerea excesivă adusă drepturilor funcționarilor

140. În ipoteza în care Curtea ar considera că durata minimă necesară de 12 luni de căsătorie constituie o măsură adecvată și necesară pentru atingerea obiectivelor pe care le stabilește, ar mai trebui să se aprecieze proporționalitatea sa în sens strict. În acest sens, chiar dacă este adecvată și necesară pentru realizarea obiectivelor legitime urmărite, o măsură nu trebuie să cauzeze inconveniente disproporționate în raport cu scopurile urmărite. Cu alte cuvinte, trebuie să se asigure că o dispoziție precum cea în cauză nu conduce la o limitare disproporționată a așteptărilor legitime ale funcționarilor [44]. În final, trebuie să se pună în mod echitabil în balanță interesele contrare ale funcționarilor și ale soților lor supraviețuitori, precum recurentul, și cele ale Uniunii în cadrul gestionării sistemului de pensii.

44 A se vedea în acest sens în ceea ce privește o cauză de discriminare pe motive de vârstă în cadrul Directivei 2000/78 Hotărârea din 16 octombrie 2007, Palacios de la Villa (C-411/05, EU:C:2007:604, punctul 73), și Hotărârea din 12 octombrie 2010, Ingeniørforeningen i Danmark (C-499/08, EU:C:2010:600, punctul 47); a se vedea în plus Hotărârea din 16 iulie 2015, CHEZ Razpredelenie Bulgaria (C-83/14, EU:C:2015:480, punctul 23), precum și Concluziile avocatului general Kokott prezentate în această cauză (EU:C:2015:170, punctul 131) și în cauza Belov (C-394/11, EU:C:2013:48, punctul 117), ambele privind Directiva 2000/43/CE a Consiliului din 29 iunie 2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică (JO 2000, L 180, p. 22, Ediție specială, 20/vol. 1, p. 19).

141. Desigur, este cert că orice prestație suplimentară plătită în temeiul sistemului respectiv sporește valoarea totală a cheltuielilor și, prin aceasta, sarcina pe care o reprezintă acest sistem în bugetul Uniunii. Totuși, această afirmație trebuie să fie nuanțată în mod serios de observațiile formulate în prezentele concluzii în ceea ce privește obiectul articolului 17 din anexa VIII la statut, și anume acordarea unei pensii de urmaș soțului supraviețuitor al unui funcționar decedat în cursul activității și, prin urmare, fără primirea unei pensii pentru limită de vârstă, pentru care acesta a contribuit în mod regulat.

142. Condiția unei durate de un an a căsătoriei are drept consecință excluderea automată a unui grup întreg de soți supraviețuitori de la beneficiul dispozițiilor statutare, chiar dacă aceștia au putut avea o comunitate de viață de mai multe decenii cu funcționarul decedat, după cum demonstrează exemplul recurentului, sinonimă cu o participare, indirectă dar efectivă, la efortul contributiv la sistemul de pensii. O atingere atât de gravă adusă intereselor unui întreg grup este total disproporționată în raport cu obiectivul urmărit de durata minimă a căsătoriei, care este stabilită, în principal, pentru a împiedica un comportament abuziv al anumitor persoane în raport cu o prestație socială, situație în mod evident marginală.

143. Prin urmare, are loc o atingere excesivă adusă intereselor legitime ale funcționarilor și ale soților supraviețuitori care conduce la concluzia unei încălcări a principiului egalității de tratament, astfel cum este consacrat la articolul 20 din cartă.

144. Întrucât limitarea în cauză nu este, în opinia noastră, nici necesară, nici proporțională cu obiectivele urmărite, nu trebuie să se ridice problema dacă „conținutul esențial”, cu alte cuvinte substanța, dreptului în cauză este afectat.

145. Rezultă că condiția ca soțul supraviețuitor să fi fost căsătorit cu funcționarul respectiv de un an la data decesului acestuia, căreia articolul 17 primul paragraf din anexa VIII la statut îi subordonează acordarea pensiei de urmaș, trebuie declarată inaplicabilă în speță.

146. Întrucât motivul întemeiat pe nelegalitatea articolului 17 primul paragraf din anexa VIII la statut este fondat în sensul indicat mai sus, se impune anularea deciziei în litigiu.

147. Mai trebuie amintit că, potrivit articolului 266 TFUE, instituția emitentă a actului anulat este obligată să ia măsurile impuse de executarea hotărârii Curții.

3. Cu privire la cererea de despăgubire

148. Potrivit jurisprudenței, angajarea răspunderii Uniunii presupune îndeplinirea mai multor condiții privind nelegalitatea comportamentului imputat instituțiilor, realitatea prejudiciului pretins și existența unei legături de cauzalitate între comportament și prejudiciul invocat, dovada îndeplinirii acestor condiții revenind recurentului [45].

149. În speță, recurentul solicită alocarea unei sume de 5 000 de euro cu titlu de reparare a prejudiciului moral ca urmare a deciziei nelegale, ca discriminatorie, prin care i se refuză dreptul la pensie de urmaș într-un context foarte dureros. Recurentul invocă astfel aceeași nelegalitate pentru a-și justifica cererea de despăgubire ca și cea invocată pentru a-și justifica cererea în anulare.

45 Hotărârea din 1 iunie 1994, Comisia/Brazzelli Lualdi și alții (C-136/92 P, EU:C:1994:211, punctul 42), și Hotărârea din 12 iulie 2011, Comisia/Q (T-80/09 P, EU:T:2011:347, punctul 42).

150. În măsura în care s-a concluzionat în sensul caracterului întemeiat al excepției de nelegalitate a articolului 17 din anexa VIII la statut pentru motivul unei încălcări a principiului egalității de tratament, consacrat la articolul 20 din cartă, se propune admiterea cererii de despăgubire, declarând că anularea deciziei în litigiu constituie o reparare adecvată a oricărui prejudiciu moral pe care recurentul l-a putut suferi în speță.

VI. Cheltuieli de judecată

151. Potrivit articolului 184 alineatul (2) din Regulamentul de procedură al Curții, atunci când recursul este fondat, iar Curtea soluționează ea însăși în mod definitiv litigiul, aceasta se pronunță asupra cheltuielilor de judecată.

152. În conformitate cu articolul 138 alineatul (1) din acest regulament, aplicabil procedurii de recurs în temeiul articolului 184 alineatul (1) din acesta, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată.

153. În speță, recurentul a solicitat Curții, în urma evocării cauzei, admiterea pretențiilor sale formulate în primă instanță, inclusiv obligarea la plata cheltuielilor de judecată ale pârâtei, în speță Comisia. Prin urmare, acesta nu a solicitat obligarea Consiliului și a Comisiei la plata cheltuielilor de judecată efectuate în cadrul procedurii de recurs.

154. Întrucât Comisia a căzut în pretenții, este necesară obligarea Comisiei să suporte, pe lângă propriile cheltuieli de judecată referitoare la cele două proceduri, pe cele efectuate de recurent, în conformitate cu concluziile acestuia, aferente procedurii în primă instanță, recurentul suportând propriile cheltuieli de judecată aferente procedurii de recurs. Consiliul suportă propriile cheltuieli de judecată în totalitate.

VII. Concluzie

155. Având în vedere considerațiile care precedă, propunem Curții:

„1) anularea Hotărârii Tribunalului Uniunii Europene din 3 mai 2018, HK/Comisia (T-574/16, nepublicată, EU:T:2018:252);

2) declararea articolului 17 primul paragraf din anexa VIII la Statutul funcționarilor Uniunii Europene ca fiind nevalid, în măsura în care prevede că soțul supraviețuitor trebuie să fi fost căsătorit cu funcționarul respectiv timp de cel puțin un an pentru a putea beneficia de pensia de urmaș, cu încălcarea egalității de drept consacrate la articolul 20 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene;

3) anularea deciziei Comisiei Europene prin care se refuză recurentului acordarea pensiei de urmaș;

4) obligarea Comisiei să suporte, pe lângă propriile cheltuieli de judecată aferente celor două proceduri, pe cele efectuate de recurent în cadrul procedurii în primă instanță, recurentul suportând propriile cheltuieli de judecată aferente procedurii de recurs, și declararea că Consiliul Uniunii Europene suportă propriile cheltuieli de judecată în totalitate.”